

ציונות יהדות מוקרטיה לדרך

"וַיֵּצֵאוּ יוֹסֵף וַיְמַלְאוּ אֶת כְּלֵיהֶם... וְלָתֵת לָהֶם צִדָּה לְדַרְךָ וַיַּעַשׂ לָהֶם כֵּן..."

בראשית מב, 25

מזכיר מחנה

פאונים

רציונאל:

חג הפורים מזמן עיסוק בנושאים שונים ומגוונים. בערכה לתלמיד בחרנו להתמקד בתהליכי שינוי והיפוך במגילה, ובמצוות החג, תוך התייחסות מיוחדת להיבטים רגשיים ואישיים.

כל חלק בערכה עוסק בהיבט אחר של החג ומתייחס הן לסיפור המגילה, הן למצוות המסורתיות, הן לערכים אישיים ואוניברסליים שעולים מתוך הדברים.

חלק א' - השמחה: על מה ולמה שמחה? ועל דילמות קשות של שמחה בעת צרתו של אחר.

חלק ב' - דמותה של אסתר: אישיותה של אסתר ויכולתה להשתנות ולצמוח בדרכה אל המנהיגות, תוך הדגשת שאלות רלוונטיות בנושא מגדר ובנושאים אחרים.

חלק ג' - המסכה והתחפושת: על גילוי וכיסוי בתחום האישי, וביחסים בין-אישיים וחברתיים.

לכבוד פורים, חג שמתאפיין בשמחה ובצבעוניות, שילבנו, כחלק מן המקורות ללימוד, טקסטים חזותיים רבים.

מטרות כלליות:

- לבחון ולהכיר היבטים רלוונטיים ואקטואליים של חג זה בימינו אנו;
- להתמודד עם שאלות רגשיות ואישיות שעולות מן הדילמות שמציב החג;
- להכיר טקסטים מארון הספרים היהודי ומתרבויות העולם;
- לטפח יכולת השוואה בין טקסטים, יכולת הסקת מסקנות ויכולת נקיטת עמדה מבוססת;
- לטפח כישורי עבודה בצוות ושיח עמיתים סביב טקסטים;
- לטפח חשיבה ביקורתית בדיון בסוגיות ערכיות.

"ונתפוך הוא" - מאזל אסתרה

רציונאל:

"משנכנס אדר מרבין בשמחה": בגיליון זה מתבררת סוגיית השמחה הן בהיבטים הרגשיים, הן כערך אישי וחברתי, ובעיקר כמצב המעורר דילמות רבות.

ביקשנו לדון בשתי שאלות מרכזיות: מהי הסיבה לשמחה? כיצד היא באה לידי ביטוי בפועל?

באמצעות שאלת השמחה נבחנו מחדש סיפור המגילה ומהות השמחה המובעת בה. שמחת יהודי שושן מוזכרת כחלק ממסע ההתגוננות (והנקמה?) של העם היהודי באויביו, והתלמידים נדרשים להתמודד עם הקושי של חגיגה על רקע כזה.

עוד היבט הוא ההבדל בין צחוק והתפרקות לבין שמחה. באמצעות מקורות שמתייחסים למצוות החג (מתנות לאביונים, משלוח מנות) מודגש היבט הנתינה, כמאפיין עיקרי של השמחה וכביטוי מעשי שלה.

מטרות:

- לבחון ולהכיר היבטים רלוונטיים ואקטואליים של חג זה בימינו אנו;
- להתמודד עם שאלות רגשיות ואישיות שעולות מן הדילמות שמציב החג.

נקודות לדין והצעות לפעילות:

- ביהדות קיימים כמה ציוויים על הרגש האנושי: "ואהבת את ה'", "לא תשנא את אחיך". האם אפשר לחייב אדם לחוש שמחה? כיצד ניתן לבטא רגש באמצעות פעולות? כדאי לפתוח בדיון בנושא זה, ודרכו גם לברר את ההיבטים השונים של השמחה: הצחוק, הפורקן, האופטימיות, הסיפוק, וגם הנתינה.
- חג הפורים מזמן שמחה בסיפור המגילה. כאן נעמת את התלמידים עם שאלת השמחה לאיד ושמחת הניצחון (בארי צימרמן והרב סולובייצ'יק), ומנגד, עם שאלת השמחה העולה מקיום מצוות החג, שמבוססות על נתינה ומיעודות ליצור אחווה (הרמב"ם, שביד).
- הפתרון של הרמב"ם, שמסביר את המצווה "עד דלא ידע" כהשתכרות עד שינה.
- אפשר לקרוא עם התלמידים את סיפור המגילה, ולבדוק אתם היבטים שונים של שמחה, ואז להעמיק באמצעות המקורות הנלווים; או לבחון כמה מקורות ולייחס אותם לסיפור המגילה.
- מצוות החג אינן מקושרות באופן אוטומטי עם השמחה. אפשר להתחיל מדיון על ארבע מצוות החג ולחפש בהן את השמחה, ומשם לעבור לדין על רגש השמחה שמתעורר בעקבות פעולות מעשיות.

"ונתפוך הוא" - אסתר: מאישה כנענה למנהיגה

רציונאל:

אסתר המלכה נושאת על כתפיה את כל סיפור המגילה, ועל פי המדרש אף את זיכרון חג הפורים לדורות. מטרת הדיון שלפניכם הוא להבחין בשינוי הניכר שחל בהתנהגותה של אסתר, ובעיקר לבחון את טיב המנהיגות שהיא מפגינה, ואת והייחודיות של היותה אישה במערך גברי מסורתי.

את השינויים וההתלבטויות שמאפיינים את התנהלותה חשוב לקרב גם לחיי התלמידים כמתבגרים (בעיקר מתבגרות), ולאפשר גם התבוננות ביקורתית במסר שעולה מדמותה בסיפור המגילה.

מטרות:

- לבחון ולהכיר היבטים רלוונטיים ואקטואליים בחיי אסתר המלכה;
- לפתח רגישות מגדרית בקריאת טקסט ובדיון ערכי;
- לפתח את האוריינות החזותית ואת תפיסת התמונה כטקסט.

נקודות לדיון והצעות לפעילות:

- לפניכם שני היבטים משמעותיים בדיון על אסתר המלכה: הראשון- ללמוד ולהכיר את תפקידה כגיבורת סיפור המגילה, השני- המסר במעשיה לדורות והדילמות בחייה כשאלות שמלוות נשים גם בימינו - באופן אישי וחברתי כאחד. ניתן לבחור במעגל אחד ולהתמודד איתו או להקיף את המכלול ולנסות לבנות את דמותה המלאה.
- דמותה של אסתר מזמנת שיח נרחב בינה לבין יוצרים מודרניים, הן בתחום הכתיבה (אסתר שקלים, למשל), הן אצל אומנים מכל מיני תקופות. חשוב לבדוק מה כל עבודת אומנות מספרת לנו על אסתר מן המגילה, על דמויות נשיות בכלל, ועל המתבונן והכותב שבחרו להתייחס אליה.
- כדי לשכלל את השימוש באובייקטים החזותיים חשוב להציג שאלות מנחות, למשל: התבוננו היטב בדמותה של אסתר ביצירות שלהלן, לאן פונה מבטה? אילו תכונות מנסה כל תמונה להדגיש? אילו סיטואציות מן המגילה בוחרות התמונות להציג? באיזו מן התמונות מקרינה אסתר תכונות של מלכות ועצמאות?
- ניתן להזמין את התלמידים לחפש תמונות מודרניות, ובאמצעותן לעמת את התפיסה הנשית המסורתית עם התפיסה המודרנית.
- חשוב מאוד להדגיש את היכולת של אסתר לצמוח ולהשתנות, את ההתפתחות שלה כאדם עצמאי ואת התפקיד שדמויות אחרות ממלאות במהלך הזה. זה המקום לדון באופן כללי ביכולת להשתנות וברצון ליזום, הן של התלמידים המתבגרים, הן של נשים בכלל.
- דמותה של אסתר מזמנת התייחסות גם לתענית אסתר, ולמשמעות המודרנית שניתנה ליום זה בימינו. הנושא אינו מתאים לכל כיתה. למעוניינים: <http://toravoda.org.il/he/node/471>.

האם מסכה מסתווה או מלכה? האם אסתר או אהמנה?

רציונאל:

- בעבור רבים, כל מהות חג הפורים היא לעטות מסכה ולהתחפש. ביחידה זו נדונה שאלת המסכות וההתחפשות בחיי היום-יום ובפורים.
- המקורות והתמונות מציגים את ההסתתרות כאמצעי רגשי לגיטימי ונחוץ, וכן מצביעים על ההסתתרות מאחורי מסכה כ"מסתירה טפח ומגלה טפחיים".
- השתדלנו לגעת גם בהיבטים של פולקלור וגם בתיאטרון, וכן להביא לדיון את המסכה בתחום היחסים הבין-אישיים, כפי שהדבר מתבטא בזמר הפופולרי שמובא בפתח היחידה.

מטרות:

- להתמודד עם שאלות רגשיות ואישיות שעולות מן הדילמות שמציב החג;
- לפתח את האוריינות החזותית ואת תפיסת התמונה כטקסט;
- להרחיב את תפיסת היהדות כתרבות, באמצעות מקורות מגוונים: תמונות, עיתונות וזמר עברי.

נקודות לדיון והצעות לפעילות:

- לאורך היחידה כולה נשאל את השאלה: מי עוטה את המסכה ומי מסתתר? ננסה לראות מדוע בוחרים אנשים להסתתר ולהתחפש, ומה הם מגלים על עצמם במהלך זה?

- דב אלבוים מקשר בין ההתחפשות לרעיון ה"נהפוך הוא", שמאפיין את הגיליון כולו. הדיון על האופן שבו אנחנו מצליחים להסתתר, אפילו מעצמנו, יכול לזמן כתיבה או יצירה (עיצוב מסכה הן מבפנים והן מבחוץ, כתיבה מהחלק המוסתר... הרוצה להתגלות?)
- יוסי בנאי מתייחס להיפוך התפקידים בין השחקן החשוף לבין קהל הנסתר. זאת ההזדמנות לדבר על החיים כבמה, ולבדוק מי הם השחקנים ובעיקר מי הוא הקהל? מי הוא הבמאי?
- תמונות המסכות שעוצבו על ידי מעצבי אופנה מעוררות את הדיון על המסכה כמסתירה גם את היפה והמושך, ומכאן מעוררות שאלה: מה חשוב לנו להדגיש ולהציג כלפי חוץ. ניתן לקרוא על כוונת המעצבים באתר: <http://fashion.walla.co.il/?w=/2137/1481511/546229/5/@@/media>
- אתגר טקסטואלי יכול להיות חיפוש ההסתרות והגילוי במגילה, החל מאסתר (ששמה מעיד על הסתרה), ש"א אינה מגדת את עמה ומולדתה", ועד מרדכי, שמסרב לכרוע ולהשתחוות ולובש סחבות בפתח הארמון (מגלה? מסתיר?). קריאה של הגילוי והכיסוי הופכת את סיפור המגילה למורכב יותר.

אינצידנטים נוספים באוגוסט-ספטמבר 2012

<p>1920, י"א אדר תר"פ: נקבע כיום תל חי, לזכר יוסף טרומפלדור וחבריו, אשר נפלו על הגנת היישוב.</p> <p>http://www.orianit.edu-negev.gov.il/news/display_topic_threads.asp?ForumID=10&TopicID=241&PagePosition=1</p> <p>עוד על יוסף טרומפלדור בגיליון ציד"ה לדרך:</p> <p>http://meyda.education.gov.il/files/Mazkirut_Pedagogit/Mate/HaeshVehaguto.pdf</p>		<p>ז' אדר: על פי המסורת, זהו יום פטירתו של משה רבנו. "וימת שם משה עבד ה'... ויקבור אותו בגי... ולא ידע איש את קבורתו עד היום הזה" (דברים ל"ד, 5-6). הרבנות הראשית לישראל קבעה יום זה כיום זיכרון לחללי כוחות הביטחון וצה"ל, אשר מקום קבורתם לא נודע. (התאריך נבחר מאחר שגם מקום פטירתו של משה רבנו לא נודע).</p> <p>http://cafe.themarker.com/view.php?t=914477</p>	
	<p>1935 אדר תש"ה: בחודש זה מתה אנה פרנק במחנה ברגן בלזן. אנה פרנק הייתה נערה יהודייה שהסתתרה בהולנד מפני הכובש הנאצי. מקום מחבואה התגלה לאחר הלשנה. יומנה, שנכתב במחבוא, זכה לפרסום על ידי אביה והפך לאחד מסמלי השואה.</p>	<p>1932, כ' אדר תרצ"ב: נפתחה המכבייה הראשונה, מפגש ספורט בישראל שמאחד את הספורטאים היהודיים מהעולם כולו.</p>	<p>שנות ה-30</p>
	<p>1949 י' אדר תש"ט: נכבשה העיר אילת והונף דגל הדיו על ידי אברהם אדן (ברן).</p> <p>http://news.nana10.co.il/article/?articleid=551588</p>	<p>1946, י"א אדר תש"ו: יום העלייה לבריה</p> <p>http://www.web2all.co.il/snif/Page8960.asp</p>	<p>שנות ה-40</p>
<p>1992 ד' אדר ב' תשנ"ב: יום פטירתו של מנחם בגין - ראש ממשלת ישראל.</p> <p>http://www.begincenter.org.il/Article.aspx?CID=8069</p>	<p>1979 כ"ז אדר תשל"ט: נחתם חוזה השלום בין ישראל ובין מצרים. על החוזה חתומים ראש ממשלת ישראל מנחם בגין, ראש ממשלת מצרים אנואר סאדאת, ונשיא ארה"ב ג'ימי קארטר.</p> <p>http://lib.cet.ac.il/Pages/item.asp?item=6863</p>	<p>1969 י"ח אדר תשכ"ט: נפתחה מלחמת ההתשה על ידי מצרים, לאורך תעלת סואץ.</p>	<p>שנות ה-70 והלאה</p>

ניתן למצוא את הגיליון הזה כמו גם נושאים נוספים שראו אור במסגרת התכנית "צידה לדרך" באתר מטה שנהר: www.education.gov.il/mate

מאת: אריאל אבנר, הנאה רבה ליוזם והוראת הנושא,
 יוזם המאה למורשת אברהם אדן (ברן)